

Prof. dr hab. Eryk Kosiński
kierownik Zakładu Publicznego Prawa Gospodarczego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja dorobku naukowego oraz aktywności naukowej doktora Michała Bilińskiego, adiunkta w Katedrze Prawa Publicznego Gospodarczego i Polityki Gospodarczej, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, w ramach postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne

Odpowiadając na decyzję Rady Doskonałości Naukowej oraz Rady Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Jagiellońskiego, na podstawie art. 221 ust. 4, ust. 5 oraz ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.) przedstawiam recenzję dorobku naukowego oraz aktywności naukowej d-ra Michała Bilińskiego, adiunkta w Katedrze Prawa Publicznego Gospodarczego i Polityki Gospodarczej, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

Zgodnie z wymienioną ustawą i wytycznymi Rady Doskonałości Naukowej zawartymi w poradniku dla recenzentów zat. *Postępowania dotyczące nadawania stopnia doktora habilitowanego* (<https://www.rdn.gov.pl/dobre-praktyki.poradnik-postepowania-dotyczace-nadawania-stopnia-doktora-habilitowanego.html>, data dostępu: 6.01.2022 r.), s. 32, recenzja obejmuje swym zakresem przedmiotowym zagadnienie wypełnienia trzech ustawowych przesłanek nadania stopnia doktora habilitowanego, tj. po pierwsze posiadania przez Habilitanta stopnia doktora; po drugie, posiadania przez Habilitanta w swym dorobku osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny; oraz, po trzecie, wykazania się przez Habilitanta istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Powyższe trzy przesłanki w odniesieniu do dorobku naukowego Pana d-ra Michała Bilińskiego zostaną omówione w kolejnych punktach recenzji.

1. Posiadanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych

Jak wynika z przedstawionych recenzentowi dokumentów, Pan dr Michał Biliński uzyskał stopień doktora nauk prawnych w 2011 r. na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24 października 2011 r. Tytuł rozprawy doktorskiej to *Państwo a sport. Węzłowe zagadnienia prawne*. Więcej informacji w tym zakresie recenzentowi nie przedstawiono.

2. Ocena dorobku naukowego Habilitanta stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne

2.1. Uwagi ogólne

W ramach recenzji dorobku naukowego Pana d-ra Michała Bilińskiego ocenie poddana zostanie monografia zgłoszona przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. monografia naukowa jego autorstwa pod tytułem *Sport elektroniczny. Charakter prawny*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021 (ISBN 978-83-8235-625-0).

Wskazana monografia podejmuje ciekawą tematykę badawczą, zasadniczo nie podejmowaną w literaturze naukowej przedmiotu, w szczególności w dziełach zgłaszanych w związku z postępowaniami mającymi na celu uzyskanie stopni naukowych czy tytułu naukowego.

Ja osobiście jako autor wielu publikacji dotyczących zagadnienia prawnych podstaw działalności w zakresie urządzania gier hazardowych, w szczególności koncepcji i pojęcia gry losowej oraz wygranej rzeczowej, pragnę wyrazić szczególne zainteresowanie przedłożoną do recenzji pracą. Spośród moich publikacji naukowych poświęconych wymienionej problematyce Habilitant dostrzega i sięga do dwóch prac: *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24.11.1999 r.*, I. KZP. 39/99 (OSP 2000/6/96), Monitor Podatkowy 2000, Nr 10, s. 27-29; oraz *Wygrana rzeczowa w polskim prawie hazardowym*, Kwartalnik Prawa Publicznego, Warszawa–Toruń 2002, Nr 3, s. 205-215. Można w tym miejscu zwrócić uwagę jedynie na pozostałe moje publikacje z omawianego zakresu, w tym te nowsze i stanowiące niejako syntezę wcześniejszych badań w omawianym zakresie, jak m.in. : *Prawna regulacja*

organizacji rynku hazardowego w Polsce. Wybrane zagadnienia w świetle nowego projektu zmiany ustawy o grach hazardowych z 2009 r., w: Kultura bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje, red. Juliusz Piwowarski, Andrzej Wawrzusin, nr 26 (kwiecień-czerwiec), Kraków 2017, s. 172-197; *Principle of proportionality and the Polish gambling regulation*, (w:) “Taticzevskieie cztenienia: Aktualnyie problemy nauki i praktyki”, Volzhsky University After V.N. Tatischev, Independent Educational Institution of Higher Professional Education, Togliatti, Region Samary, Rosja, wydanie zbiorowe 2012, s. 169-187; czy *Nowa ustawa hazardowa – próba oceny niektórych aspektów regulacji*, Kwartalnik Prawa Publicznego Warszawa–Toruń , nr 4/2010, s. 7-34.

Monografia autorstwa Pana d-ra Michała Bilińskiego liczy łącznie 307 stron.

Tekst podstawowy rozprawy poprzedzają *Wykaz skrótów* (s. IX-XIII), *Bibliografia* (s. XV-XXX) oraz *Wstęp*. W ramach *Bibliografii* Habilitant zamieszcza wykaz orzeczeń zat. *Orzecznictwo* (s. XXIV-XXVI) oraz wykaz innych źródeł (*Inne źródła*, s. XXVII-XXX).

Praca składa się pięciu rozdziałów merytorycznych (s. 11-268). Pracę wieńczy *Zakończenie* (s. 269-277). Każdy z rozdziałów merytorycznych wieńczy *Podsumowanie*.

Na marginesie należy zauważyć, że *Wykaz skrótów* w istocie zawiera wykaz akronimów (skrótowców) oraz skrótów, nie zaś samych skrótów jak pisze Autor, i tak winien zostać zatytułowany.

2.2. Ocena szczegółowa monografii dotycząca wyboru tematu i celu rozprawy, wskazania problemów prawnych i tez badawczych, metod badawczych i materiałów źródłowych, struktury pracy oraz jej treści merytorycznej

Na wstępie pragnę wyrazić opinię, zgodnie z którą monografia zgłoszona przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. monografia naukowa jego autorstwa pod tytułem *Sport elektroniczny. Charakter prawny*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021, stanowi dzieło ciekawe i nietuzinkowe.

Autor przeprowadził badania poddając krytycznej analizie bogatą literaturę przedmiotu (łącznie 202 pozycji), istotne orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (łącznie 18 orzeczeń), Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, sądów

administracyjnych oraz sądów powszechnych. Ponadto Habilitant sięgnął do licznych źródeł internetowych (s. XXVII-XXX), z których wiele winno zostać ujętych w wykazie literatury.

Podkreślenia wymaga, że recenzowana monografia stanowi swoiste zwięzczenie prowadzonych przez Habilitanta od wielu lat prac badawczych, koncentrujących się wokół zagadnień związanych z prawem sportowym oraz grami losowymi (działalnością hazardową).

W swej monografii Habilitant przeprowadził w sposób prawidłowy szczegółową analizę przepisów normujących tytułowe zagadnienie, wykorzystał i odniósł się do orzecznictwa oraz dorobku doktryny w tym zakresie, pogłębiając ten dorobek o własne przemyślenia dotyczące kwestii istotnych tak dla teorii, jak i dla praktyki.

Wyprzedzając szczegółowe uwagi dotyczące rozprawy, stwierdzam, że przedmiotowa monografia zawiera pogłębione i oryginalne rozważania oraz korespondujące z nimi trafne konkluzje, co powoduje, że stanowi ona istotny wkład w naukę prawa, zarówno publicznego prawa sportowego, jak i prawa działalności w zakresie urządzania gier hazardowych (prawa hazardowego), a tym samym w naukę publicznego prawa gospodarczego.

Nie budzi żadnych wątpliwości to, że temat pracy został dobrany oraz sformułowany trafnie i prawidłowo.

W badaniach jako podstawową zastosowano metodę analityczną (filozofii analitycznej; współcześnie jest to wyjściowy składnik metody formalno-dogmatycznej), ze szczególnym uwzględnieniem najnowszych osiągnięć semiotyki, a także logiki deontycznej, w zakresie badania tekstów (norm, pojęć) prawnych.

Ponadto zastosowana jest także w dość ograniczonym zakresie metoda prawno-porównawcza (komparatystyka) w obszarze badań nad prawem pozytywnym dotyczącym regulacji sportu elektronicznego (e-sportu) w wybranych państwach Unii Europejskiej. W istocie Autor ukazuje określone rozwiązania na tle porównawczym z uwzględnieniem ustawodawstwa innych państw (Francja, Niemcy, Wielka Brytania), zasadniczo w Rozdziale V oraz w Rozdziale III, a i ten zabieg nie jest częsty w pracy.

Pewne kontrowersje może rodzić pojmowanie „sportu” zaproponowane przez Habilitanta, to jest objęcie zakresem pojęcia sportu gier komputerowych i podobnych form rozrywki elektronicznej. Jednakże analiza obowiązującego prawa, tj. ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (dalej: ustawa o sporcie; t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1133 ze zm.), prowadzi do wnioski, że gry komputerowe oraz inne gry organizowane i prowadzone w formie

elektronicznej mogą być uznane za sport w rozumieniu przepisów. Co prawda zgodnie z art. 2 ust. 1 wymienionej ustawy „[S]portem są wszelkie formy aktywności fizycznej, które przez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane wpływają na wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach”, co sugeruje objęcie pojęciem sportu jedynie form aktywności fizycznej, niemniej dodany do przedmiotowej jednostki redakcyjnej ust. 1a stanowi, że „[Z]a sport uważa się również współzawodnictwo oparte na aktywności intelektualnej, którego celem jest osiągnięcie wyniku sportowego” (ust. 1a dodany został przez art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o sporcie oraz ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów; Dz. U. z 2017 r. poz. 1600). W konsekwencji za sport uznać można także inne przejawy aktywności aniżeli formy aktywności fizycznej, w tym gry komputerowe, gry w karty, itd.

Habilitant jako cel naukowy swej rozprawy stawia „... ustalenie charakteru prawnego działalności z zakresu sportu elektronicznego”. Dążenie do wskazanego celu ma także doprowadzić w efekcie do „... wskazania prawnych odmienności jakimi branża ta [sektor e-sportu – E.K.] wykazuje się w stosunku do określonej normatywnie sfery sportu ‘tradycyjnego’”. Habilitant wskazuje także na konieczność precyzyjnej delimitacji zakresu e-sportu w odniesieniu do innych, zbliżonych, rodzajów działalności (jak gry hazardowe, itp.; s. 3-4 monografii).

Wagę analizowanego zagadnienia Habilitant uzasadnia czterema argumentami, wskazując po pierwsze na to, że sport elektroniczny aktualnie objęty jest pojęciem sportu, i tak na gruncie obowiązujących przepisów winien być traktowany (s. 4-5 monografii). Po drugie, wyjaśnienia wymaga rozgraniczenie pomiędzy działalnością e-sportową a działalnością hazardową, w tym określenie kiedy do e-sportu należy stosować prawo gier hazardowych (s. 5 monografii). Po trzecie, wyjaśnienia wymaga problematyka prawa autorskiego w ramach organizacji e-sportu (s. 5 monografii). Po czwarte, brak jest istotnej literatury przedmiotu na temat podejmowanej problematyki wymaga szerszego merytorycznego opracowania (s. 5 monografii).

Habilitant w swej pracy stawia trzy zasadnicze tezy badawcze. Zgodnie z pierwszą tezą specyfika sportu elektronicznego powoduje, że względem tej formy sportu nie znajduje zastosowania interwencjonistyczny (i w dużej mierze restrykcyjny) model regulacji sportu opartego na wysiłku fizycznym (s. 6 monografii). Zgodnie z drugą tezą, „można wyodrębnić

taką płaszczyznę e-sportu, która powinna stanowić przedmiot zainteresowania prawa hazardowego” (s. 7 monografii). Z kolei zgodnie z trzecią tezą, podporządkowanie podłoża rozgrywki e-sportowej (gry elektronicznej) normom prawa autorskiego wywiera decydujący wpływ na kształtowanie się odmiennej od ustalonej dla sportu tradycyjnego struktury organizacyjnej sportu elektronicznego (s. 7-8 monografii).

W Rozdziale I swej monografii zat. *Sport, gra komputerowa, gaming. Ustalenia terminologiczne* (s. 11-41) Autor zarysowuje podstawę z punktu widzenia podjętej problematyki siatkę pojęciową. Definiuje pojęcia: sportu, gier, gry elektronicznej, gry komputerowej, *gamingu* oraz sportu elektronicznego.

W Rozdziale II zat. *Sport elektroniczny na tle sportu 'tradycyjnego'. Prawne konsekwencje umiejscowienia sportu elektronicznego w obrębie regulacji ustawy o sporcie* (s. 43-114) głębszej analizie pojęciowej poddane zostają pojęcia sportu elektronicznego oraz sportu opartego na wysiłku fizycznym (określanego przez Autora „sportem ‘tradycyjnym’”) oraz wszechstronne implikacje i zależności wynikające z kwalifikowania sportu elektronicznego jako sportu. Autor przede wszystkim skupia się na zagadnieniu organizacyjnym e-sportu, stawiając pytanie o podleganie tej formy sportu pełnej regulacji sportu opartego na kulturze fizycznej. Autor stawia tezę w zakresie specyficznej pozycji e-sportu w ramach regulacji sportu na gruncie ustawy o sporcie, określając to jako położenie e-„na przedpolu” regulacji ustawy o sporcie, oraz poddaje w wątpliwość zasadność „wtłoczenia” e-sportu w ramy interwencjonistycznej regulacji sportu (s. 58 monografii). Od strony organizacji e-sportu Autor analizuje zagadnienia dopuszczalności tworzenia klubów sportowych, związków sportowych (federacji), polskich związków sportowych oraz lig zawodowych. Badaniu poddane zostaje także zagadnienie konsekwencji zaliczenia dyscyplin e-sportu do katalogu dyscyplin olimpijskich (s. 71-78 monografii).

Ponad powyższe w Rozdziale II omówiona zostaje problematyka finansowania e-sportu (s. 90-97 monografii), zwalczania dopingu (s. 98-104 monografii) oraz organizowania wydarzeń sportowych (masowe imprezy e-sportowe; s. 104-112 monografii).

W Rozdziale III monografii zat. *Sport elektroniczny a hazard. Wpływ prawa hazardowego na swobodę podejmowania działalności gospodarczej w zakresie sportu elektronicznego* (s. 115-160) Autor poddaje badaniu zależność pomiędzy sportem elektronicznym i grami hazardowymi (hazardem), trafnie dopatrując w tym najpoważniejszego ograniczenia wolności organizowania e-sportu. O ile oczywiście podleganie e-sportu polskiej ustawie prawo sportowe rodzi określone dylematy i problemy, o tyle kwalifikowanie określonych dyscyplin (czy gier) sportu elektronicznego jako gier hazardowych w rozumieniu

ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 2094 ze zm.) niesie ze sobą wiele poważnych konsekwencji prawnych i praktycznych w obszarze prawa karnego, podatkowego, administracyjnego i innych regulacji prawnych. Szczególnego podkreślenia wymaga to, że ustawa o grach hazardowych wyróżnia także gry (losowe, inne) organizowane przez Internet. Wydaje się więc, że wzajemne nachodzenie się zakresami przez e-sport i gry hazardowe może być dość częstym zjawiskiem. Co najmniej często mogą pojawiać się wątpliwości w tym obszarze. Rodzi to ponad wszelką wątpliwość sferę niepewności prawnej i problemów na wielu płaszczyznach. W przedmiotowym rozdziale szczegółowej analizie poddane zostają takie cechy e-sportu, jak losowość, w tym zagadnienie kwalifikowania i prawnego statusu skrzynek z nagrodami/lupami (problematyka istoty gier losowych; s. 118-138). Porównaniu poddane zostają gry na automatach oraz e-sport (s. 139-140 monografii). Ponadto Autor analizuje pozostałe gry hazardowe pod kątem możliwości zakwalifikowania gier sportu elektronicznego do gier hazardowych: gry w karty (s. 150-151 monografii) oraz zakłady wzajemne (s. 151-156 monografii).

W Rozdziale IV rozprawy zat. *Znaczenie statusu gry komputerowej w prawie autorskim w obszarze sportu elektronicznego* (s. 161-203) Habilitant analizie poddaje problematykę prywatnoprawną, a konkretnie prawnoautorską, w zakresie gier komputerowych jako (potencjalnej) dyscypliny sportu elektronicznego (na marginesie zauważyć należy, że prawdopodobnie określone, szczególne gry komputerowe, wyróżniające się względem pozostałych gier, mogą być kwalifikowane jako odrębne, szczególne dyscypliny e-sportu). Badaniu podlega zagadnienie gry elektronicznej w świetle prawa autorskiego oraz wpływ prawnoautorskiej ochrony w zakresie gry komputerowej na swobodę rozwoju sportu elektronicznego. W tym miejscu pragnę zwrócić uwagę, że Autor zdaje się zbyt mało uwagi poświęcać temu zagadnieniu. Regulacja prawa autorskiego może bowiem stanowić jedną z głównych barier (obok restrykcji wynikających z kwalifikowania danej gry jako gry hazardowej) ograniczających rozwój określonych dyscyplin sportu elektronicznego (s. 190-197 monografii). Sam Autor dostrzega zagrożenia, mogące pojawić się z tej strony, czyniąc to jednak dość zdawkowo (m.in. s. 197 monografii).

Ostatni rozdział monografii – Rozdział V zat. *Działalność zarobkowa z zakresu sportu elektronicznego* (s. 161-268) – poświęcony zostaje ogólnie zagadnieniu podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej oraz nabywania statusu przedsiębiorcy w sektorze sportu elektronicznego. Analizie poddany zostaje status prawny sportowców (e-sportowców). Nadto miejsce ma poszukiwanie odpowiedzi na fundamentalne pytanie o zakres wolności działalności gospodarczej w tym zakresie (s. 205-214 monografii). Autor analizuje status e-

sportowca także w świetle innej wolności konstytucyjnej, tj. wolności wyboru zawodu (historycznie jednego z przodków i składową wolności gospodarczej w ogólności; s. 214-219 monografii). Centrum uwagi tego rozdziału monografii stanowią osoby fizyczne, w tym Autor omawia status prawny i problematykę uczestnictwa w sporcie elektronicznym małoletnich / niepełnoletnich (s. 226-239 monografii). Autor poddaje krytyce orzecznictwo polskich sądów powszechnych i administracyjnych, zgodnie z którym osoba małoletnia nie może zgodnie z prawem podjąć i wykonywać działalności gospodarczej w Polsce (s. 237-238). W związku z tym Autor prezentuje szereg ciekawych rozwiązań prawnych, wzorowanych na ustawodawstwie francuskim, formułując wnioski o charakterze *de lege ferenda* (s. 245-246).

Analizie wreszcie, w ograniczonym zakresie, poddana zostaje specyfika rynku pracy oraz problematyka prawnopodatkowa, związana z działalnością w zakresie sportu elektronicznego (s. 239-245 monografii).

Ostatnim podjętym w Rozdziale V zagadnieniem jest sfera działalności gospodarczej jednostek organizacyjnych w sporcie elektronicznym. Wskazane rozważania koncentrują się głównie na formie stowarzyszenia.

Pracę wieńczy Zakończenie (s. 269-277 monografii). Stanowi ono swoiste podsumowanie rozważań podjętych we wszystkich rozdziałach merytorycznych monografii. Można jedynie zarzucić tej części rozprawy, że jest nieco zbyt lakoniczna, i nie zawiera pełnych, głównych i najistotniejszych wniosków z badań realizowanych przez Habilitanta, zawartych w podsumowaniach poszczególnych rozdziałów. W konsekwencji Zakończenie w istocie nie ma pełnego charakteru wniosków końcowych rozprawy naukowej. Wniosków takich, w tym o charakterze *de lege ferenda*, należy poszukiwać w głębi treści pracy, w tym w podsumowaniach (wnioskach cząstkowych) na końcu każdego z rozdziałów, ale też i w osobnych jednostkach redakcyjnych (podrozdziałach) w ramach danych rozdziałów (np. w zakresie wniosków o charakterze *de lege ferenda* dotyczących osób małoletnich na 245-246 monografii; co prawda wnioski są podsumowane w zakończeniu, s. 275-276, ale pełny obraz rozważań w tym zakresie daje dopiero lektura wszystkich wskazanych fragmentów monografii). Prowadzi to do znaczącego rozproszenia wniosków z przeprowadzonych badań naukowych i zmusza czytelnika do poszukiwania takich wniosków w treści całości pracy. Stanowi to, moim zdaniem, mankament struktury monografii.

W Zakończeniu Autor odnosi się do wszystkich tez postawionych na początku swej rozprawy, i krótko, podsumowująco, wskazuje na ich całkowite wykazanie w toku przeprowadzonych badań.

Przede wszystkim Autor uznaje za wykazane to, że pomimo ogólnego podlegania przez sport elektroniczny regulacji ustawy prawo sportowe (możliwość zakwalifikowania przedmiotowej aktywności jako sportu), to „brakuje obecnie uzasadnienia dla umiejscowienia działalności z zakresu sportu elektronicznego w obrębie interwencjonistycznego modelu regulacji sportu, opartego na wyłączności polskich związków sportowych” (s. 271 monografii). W zakresie relacji sportu elektronicznego i hazardu, Habilitant trafnie postuluje konieczność zapewnienia zmian w ustawie o działalności hazardowej w ten sposób, że po pierwsze zdefiniowane legalnie winny zostać gry hazardowe niepodlegające regulacji ustawowej. Po drugie, Autor wskazuje na konieczność zredefiniowania pojęcia wygranej (pieniężnej lub rzeczowej) tak, aby objąć pojęciem wygranej także gry i zakłady wzajemne o w pełni niefinansowe wygrane (ale w tym przypadku w istocie chodzi o pojęcie wygranej rzeczowej; patrz stosowne rozważania na ten temat w mojej publikacji pt.: *Wygrana rzeczowa w polskim prawie hazardowym*, j.w.).

Można zgodzić się z istotnymi wnioskami Pana d-ra M. Bilińskiego, zgodnie z którymi tworzenie struktur organizacyjnych przewidzianych w ustawie prawo sportowe, jak klubów sportowych, związków sportowych (federacji), polskich związków sportowych oraz lig zawodowych, choć z czysto formalnego punktu widzenia zdaje się być dopuszczalne (m.in. s. 66, s. 71, s. 112-114, s. 203 monografii), to jednak wydaje się być pozbawione uzasadnienia praktycznego (sensu), czy wręcz zbędne (s. 203 monografii). Wynika to ze szczególnego charakteru, w tym prawnego, dyscyplin e-sportu. Autor zwraca uwagę, że w tym zakresie zupełnie wystarczające są regulacje przepisów dotyczących stowarzyszeń czy prawo spółek handlowych. Czyli zarówno forma organizacyjno-prawna stowarzyszenia, jak i spółek prawa handlowego (w domyśle spółek kapitałowych prawa handlowego), winny w pełni spełnić swoją oczekiwaną rolę (m.in. s. 66 monografii). Wymienione formy tym bardziej są pożądane naprzeciw form organizacyjnych ustawy prawo sportowe, gdyż są mniej restrykcyjne i pozwalają na znacznie większą swobodę graczy (sportowców).

2.3. Ogólna ocena rozprawy

Zacznę od kwestii formalnych: pod względem źródłowym i warsztatowym, recenzowana praca habilitacyjna zasługuje na wysoką ocenę.

Struktura i układ pracy oraz kolejność analizowanych zagadnień są w pełni prawidłowe. Rozdziały są trafnie skonstruowane, o proporcjonalnej i adekwatnej budowie. Autor sprawnie

przechodzi od zagadnień ogólnych, wyjściowych, do zagadnień szczegółowych, stanowiących *meritum* jego monografii.

Praca jest napisana językiem przystępnym i jasnym. Na aprobatę zasługuje konstrukcja zdań pracy. Zdania te są odpowiednio proste, krótkie i nieskomplikowane, ale jednocześnie komunikatywne i treściwe. Należy poczytywać to jako zdecydowaną zaletę pracy.

Powyższej oceny nie niweczą drobne błędy językowe, jak np. pisownia wyrazu „prawno-porównawcza” (metoda prawno-porównawcza) z rozdzieleniem członów tego wyrazu („prawno-porównawcza”, s. 9 monografii).

Także merytoryczne zalety pracy są znaczące, co wykazałem wyżej. Zaprezentowane przez Autora wnioski stanowią oryginalny wkład Habilitanta w dorobek nauki polskiego publicznego prawa gospodarczego, prawa sportowego oraz prawa hazardowego.

Warte podkreślenia jest także to, że recenzowana rozprawa może mieć znaczenie również dla praktyki tworzenia prawa (prawo sportowe, prawo sportu elektronicznego, prawo hazardowe). Z pewnością polscy politycy, legislatorzy oraz organy państwa zajmujący się tym obszarem prawa mogą rozszerzyć i pogłębić wiedzę w zakresie problematyki podniesionej w rozprawie.

Podjmując się całościowej oceny rozprawy Pana d-ra Michała Bilińskiego podkreślenia wymaga walor poznawczy pracy. Ponad wszelką wątpliwość materia podjęta przez Autora, w takim ujęciu, nie doczekała się tak kompleksowego i dogłębnego opracowania. Można więc uznać pracę tę za pionierską. Zakwalifikowanie przez Autora gier elektronicznych do kategorii sportu oraz kompleksowa analiza regulacji publicznego prawa gospodarczego, prawa sportowego i prawa autorskiego w tym zakresie, połączone ze zręcznym, merytorycznym wykazaniem stawianych tez, uważam za przełomowe i stanowiące istotny wkład do nauki prawa.

W tym miejscu pragnę wyrazić swoją opinię, według której rozważenia wymaga opracowanie i przyjęcie szczególnej, odrębnej ustawy poświęconej sportowi elektronicznemu. Wniosek taki wynika ze specyficznego charakteru e-sportu, wyróżniającego go w sposób istotny od sportu opartego na wysiłku fizycznym. Ustawa taka winna regulować wszystkie ważne zagadnienia, w tym sferę organizacji i struktur sportu elektronicznego. W takiej ustawie mogłaby znaleźć się też właściwa, szczególna regulacja zdolności do czynności prawnej młodocianych w obszarze sportu elektronicznego, jak i przepisy właściwie rozgraniczające organizację gier hazardowych od sportu elektronicznego.

3. Ocena w zakresie wykazania się przez Habilitanta istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Dorobek naukowy Habilitanta pod względem zarówno liczby prac, jak i miejsca ich publikacji, a także międzynarodowej współpracy naukowej, należy uznać za satysfakcjonujący.

Poza monografią przedstawioną jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. pracą pod tytułem *Sport elektroniczny. Charakter prawny*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021, Pan dr Michał Biliński jest współautorem 3 monografii: M. Biliński, M. Jaś-Nowopolska, O. Zinkiewicz *Arbitraż sportowy*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019; M. Biliński, W. Gonet, H. Wolska, *Gospodarka komunalna. Problematyka realizacji zadań publicznych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa; oraz M. Biliński, W. Gonet, H. Wolska, *Kontrola oraz nadzór dotyczący realizacji zadań z zakresu gospodarki komunalnej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2020.

Ponad powyższe, od uzyskania stopnia naukowego doktora nauk prawnych, Habilitant redagował i współredagował 5 prac naukowych: *Prawne aspekty funkcjonowania federacji sportowych*, Kraków 2014 (jedyne redaktor); *Problemy ochrony prawnej sportowego dziedzictwa kulturowego i mechanizmy prawa sportowego*, Kraków 2018 (redakcja wspólnie z P. Dobosz, W. Górny, A. Mazur, M. Hadel, A. Kozień); *Czasopismo Animus. Prawo zamówień publicznych*, tom 3/2019 (jedyne redaktor wydania tomu 3.); *Wolność działalności gospodarczej w polskiej i niemieckiej kulturze prawnej. Perspektywa komparatystyczna. Freiheit der wirtschaftlichen Tätigkeiten in der polnischen und deutschen Rechtskultur - Eine Rechtsvergleichende Perspektive*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021 (redakcja wspólnie z M. Jaś-Nowopolska i E. Przeszło); oraz *Wielka Encyklopedia Prawa*, tom zat. *Prawo sportowe*, pod redakcją A. Szwarca, E. Krześniak (koordynacja bloku tematycznego pt. *Finansowanie sportu i podatki*, według oświadczenia Habilitanta złożono do druku w marcu 2021 r.).

Habilitant jest autorem 16 rozdziałów w monografiach: *Spółka celowa – forma organizacyjna realizacji celu publicznego w ramach Przedsięwzięć EURO 2012*, [w:] B. Popowska, K. Kokocińska (red.), *Instrumenty i formy prawne działania administracji gospodarczej*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Seria Prawo Nr 170, Poznań 2009; *Węzłowe problemy konkurencji w prawie sportowym*, [w:] H. Gronkiewicz-Waltz, K. Jaroszyński (red.), *Europeizacja publicznego prawa gospodarczego*, Wydawnictwo C.H. Beck,

Warszawa 2011; *Zasada równego traktowania przedsiębiorców* – jednostka redakcyjna (rozdział III, §4), [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wrobel, A. Grabowski, L. Kieres, A. Walaszek–Pyziół (red.), *System Prawa Administracyjnego, Tom 8a pt. Publiczne prawo gospodarcze*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013; *Zasada rejestracji przedsiębiorców* - jednostka redakcyjna (rozdział III, §6), [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wrobel A. Grabowski, L. Kieres, A. Walaszek–Pyziół (red.), *System Prawa Administracyjnego, Tom 8a pt. Publiczne prawo gospodarcze*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013; *Problem prywatyzacji PKL S.A. z perspektywy bezpieczeństwa osób korzystających z jej usług*, [w:] P. Cybula (red.), *Prawne aspekty bezpieczeństwa w górach - turystyka, rekreacja, sport*, Biblioteka Górską Centralnego Ośrodka Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie. Tom 22, Kraków 2013; *Wyprawa partnerska - nowy rodzaj działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych*, [w:] A. Walaszek-Pyziół, T. Długosz (red.), *Nowe typy usług w działalności gospodarczej*, Difin, Warszawa 2014; *Jednostki samorządu terytorialnego a sport. Wspieranie i działalność gospodarcza*, [w:] M. Stec, M. Mączyński (red.), *Działalność gospodarcza jednostek samorządu terytorialnego*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016; *Obowiązki informacyjne w ramach działalności z zakresu urządzania gier hazardowych przez Internet*, [w:] A. Walaszek-Pyziół (red.), *Informacje gospodarcze, studium prawne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018; 12 jednostek redakcyjnych (Rozdział IV §8 pkt I,II,III,IV; Rozdział IV §8 pkt V wraz z H. Radke; Rozdział IV §8 pkt VII, VIII; Rozdział IV §9 pkt I, II, III, VII), [w:] M. Leciak (red.), *Prawo sportowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018; *Zasada równego traktowania przedsiębiorców* (rozdział III, §17), [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wrobel, A. Grabowski, L. Kieres, A. Walaszek–Pyziół (red.), *System Prawa Administracyjnego, wydanie II, Tom 8a pt. Publiczne prawo gospodarcze*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018; *Zasada rejestracji przedsiębiorców* - jednostka redakcyjna (rozdział III, §19), [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wrobel, A. Grabowski, L. Kieres, A. Walaszek–Pyziół (red.), *System Prawa Administracyjnego, wydanie II, Tom 8a pt. Publiczne prawo gospodarcze*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018; *Działalność gospodarcza polskich związków sportowych w ramach zagwarantowanej ustawowo wyłączności organizacyjnej*, [w:] P. Dobosz, M. Biliński, W. Górny, A. Mazur, M. Hadel, A. Kozieln (red.), *Problemy ochrony prawnej sportowego dziedzictwa kulturowego i mechanizmy prawa sportowego*, Studio Cubus, Kraków 2018; *Prawne aspekty organizacji imprez sportowych na terenach parków narodowych*, [w:] P. Cybula (red.), *Prawne aspekty podróży i turystyki - historia i współczesność. Prace poświęcone pamięci Profesora Janusza Sondla*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018; *Prawo sportowe w aktywności naukowo* -

badawczej oraz kształceniu prawniczym, [w:] A. Szwarc (red.), *Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego w kontekście kształtowania się polskiego prawa sportowego*, Seria Wydawnicza Sport i Prawo nr 20, Poznań 2019; *Problemy prawne działalności z zakresu e-sportu*, [w:] Ł. Klimczyk, M. Leciak (red.), *E-sport. Aspekty prawne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020; *Świadczenie usług hotelarskich w świetle rozwiązań prawnych związanych z przeciwdziałaniem COVID – 19 [Erbringung von Hoteldienstleistungen angesichts der Regelungen im Zusammenhang mit der Bekämpfung von COVID-19]*, [w:] M. Biliński, M. Jaś-Nowopolska, E. Przeszło (red.), *Wolność działalności gospodarczej w polskiej i niemieckiej kulturze prawnej. Perspektywa komparatystyczna. Freiheit der wirtschaftlichen Tätigkeiten in der polnischen und deutschen Rechtskultur - Eine Rechtsvergleichende Perspektive*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021; oraz *Podstawy aksjologiczne regulacji wykonywania tzw. zawodów zaufania publicznego*, [w:] A. Powalowski (red.), *Aksjologia Prawa Gospodarczego Publicznego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa (według oświadczenia Habilitanta plan wydania IV kwartał 2021).

Habilitant jest autorem 9 artykułów w czasopismach naukowych: *Sportowa spółka akcyjna – forma prowadzenia działalności gospodarczej z zakresu sportu profesjonalnego*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 9/2001; *Widowisko sportowe – impreza masowa o podwyższonym ryzyku*, Zeszyty Naukowe Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Katowice 2007, Zeszyt nr 33 pod redakcją A. Bisztygi; *Ustawa o sporcie - nowy model czy kosmetyczne zmiany polskiego prawa sportowego?*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 07/2011; *Sprawozdanie z przebiegu Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Regulacja – innowacja w sektorze energetycznym”*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 11/2012 (współautorstwo wraz z T. Długosz); *Ochrona danych osobowych w sferze sportu w świetle aktualnych zmian legislacyjnych*, Przegląd Naukowy Disputatio, tom XXIV nr 2/2017; *Wykonywanie monopolu państwa w zakresie urządzania gier hazardowych*, Przegląd Naukowy Disputatio, tom XXV nr 1/2018; *Financing of tasks carried out by professional self-governments in light of the Public Finance Act*, Franz von Liszt Institute Working Paper, 2021 (współautorstwo z J. Kiraga); *The profession of an advocate as a profession of public trust against the background of Polish jurisprudence*, Franz von Liszt Institute Working Paper. – 2021 (współautorstwo z H. Wolska); oraz *Scientific debate on “Freedom of economic activity in Polish and German legal culture – a comparative perspective”*, *Gdańsk, March 24, 2021 (report)*, Gdańskie Studia Prawnicze 3/2021 (współautorstwo z H. Wolska).

Ponadto Habilitant jest współautorem 4 istotnych naukowych wydawnictw o charakterze encyklopedycznym: *Leksykon Prawa Sportowego, 100 podstawowych pojęć*, M.

Leciak (red.), Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017 (9 haseł pt.: *Arbiter sportowy, Działalność gospodarcza w sporcie, Ochrona praw osobistych w sporcie, Prawo ochrony konkurencji w sporcie, System transferowy w sporcie, Trener, Umowy zatrudnienia w sporcie, Widz sportowy, Zawodnik*); *Leksykon Prawa Gospodarczego Publicznego. 100 podstawowych pojęć*, 4 wydanie, A. Powalowski (red.), Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019 (6 haseł pt.: *Działalność gospodarcza fundacji, Działalność gospodarcza stowarzyszeń, Działalność normalizacyjna, Gospodarka komunalna, Samorząd zawodowy, Użyteczność publiczna*); *Wielka Encyklopedia Prawa, Tom XVII Prawo Publiczne Gospodarcze*, A. Walaszek – Pyziół (red.), Warszawa 2019 (28 haseł pt.: *Arbitraż sportowy, Doping w sporcie, Gra na automatach, Gra hazardowa, Gra losowa, Impreza turystyczna, Kasyno gry, Klub sportowy, Kultura fizyczna, Liga zawodowa, Monopol państwa w zakresie gier hazardowych, Nadzór nad polskim związkiem sportowym, Obiekt hotelarski, Ośrodek gier hazardowych, Polski związek sportowy, Powiązane usługi turystyczne, Przewodnik turystyczny, Ruch Olimpijski, Sport, Sportowiec, Turystyka, Umowa o udział w imprezie turystycznej, Umowa o timeshare, Usługa turystyczna, Usługa hotelarska, Wizerunek sportowca, Wspieranie sportu, Związek sportowy*); oraz *Wielka Encyklopedia Prawa, Tom Prawo sportowe*, A. Szwarz, E. Krześniak (red.), według oświadczenia Habilitanta złożono do druku (marzec 2021 r.; 11 haseł pt.: *Środki publiczne w sporcie, Samorząd terytorialny a sport, Wspieranie sportu, Dotacje na działalność sportową, Nagrody w sporcie, Stypendia sportowe, Sponsoring w ramach finansowania sportu, Reklama w ramach finansowania sportu, Pomoc publiczna w sporcie, Nadużywanie pozycji dominującej w prawie UE, Porozumienia ograniczające konkurencję w prawie UE*).

Pan dr Michał Biliński jest autorem 18 referatów wygłoszonych na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych w różnych ośrodkach akademickich w Polsce i zagranicą w latach 2013-2021 (Kraków, Toruń, Gdańsk, Poznań, Katowice, Brno).

W latach 2013-2021 Habilitant brał czynny udział w organizowaniu i współorganizowaniu 9 krajowych konferencji naukowych (wszystkie w Krakowie).

Habilitant uczestniczył i nadal uczestniczy w realizacji licznych (5) krajowych i międzynarodowych projektów naukowych, w tym jako ich kierownik: w trakcie realizacji od 2021 r., kierownik polskiego zespołu badawczego pt. *Wolne zawody prawnicze w ujęciu porównawczym Polska – Niemcy* (projekt realizowany przez naukowców zatrudnionych na polskich i niemieckich uniwersytetach oraz we współpracy z Pomorską Izbą Adwokacką w

Gdańsku oraz Izbą Adwokacką we Frankfurcie; źródło finansowania: Uniwersytet Giessen); w trakcie realizacji od 2020 r. wykonawca międzynarodowego grantu naukowego pt. *Wolność działalności gospodarczej w polskiej i niemieckiej kulturze prawnej – perspektywa komparatystyczna. Wirtschaftliche Tätigkeiten in der polnischen und deutschen Rechtskultur - Eine Rechtsvergleichende Perspektive* (źródło finansowania: Polsko-Niemiecka Fundacja na rzecz Nauki; kierownik projektu: dr H. Wolska dr M. Jaś-Nowopolska); wykonawca w ramach zakończonego międzynarodowego grantu naukowego pt. *Polsko-Czeskie Forum Akademickie: Efektywny Model Transgranicznej Współpracy Biznesowej i Partnerstwa w ramach konkursu Forum Polsko-Czeskie na rzecz zbliżenia społeczeństw pogłębionej współpracy i dobrego sąsiedztwa 2019* (źródło finansowania: Ministerstwo Spraw Zagranicznych; kierownik projektu: prof. UG dr hab. A. Jurkowska-Zeidler); w trakcie realizacji od 2020 kierownik grantu naukowego pt. *Prawne aspekty działalności z zakresu e-sportu* (źródło finansowania: Narodowe Centrum Nauki; numer decyzji 2020/04/X/HS5/00301); oraz w trakcie realizacji od 2020 r. wykonawca, członek Komitetu Naukowego, grantu naukowego pt. *Gospodarka w synergii prawa gospodarczego, finansowego i prawnej ochrony środowiska* (źródło finansowania: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach projektu *Doskonała nauka*; kierownik projektu: prof. dr hab. A. Powałowski).

Dorobek naukowy Habilitanta Pana d-ra Michała Bilińskiego należy uznać za znaczący zarówno w zakresie liczby pozycji oraz w sferze wartości merytorycznych. W tym ostatnim aspekcie mam na myśli zarówno wagę rozważanej problematyki, jej aktualność, obszerność rozważań, wnikliwość badań, jak i trafność konkluzji.

Zasadniczo twórczość i zainteresowania naukowe Habilitanta można podzielić na kilka istotnych merytorycznie obszarów. Po pierwsze, obszar prawa sportowego; po drugie obszar prawa turystycznego (powiązany często z pierwszym z wymienionych obszarów); po trzecie obszar prawa hazardowego (powiązany z kolei ze sportem elektronicznym, więc i także z pierwszym z wymienionych obszarów). Niemniej Habilitant nie stroni też od tematyki ogólnej prawa publicznego gospodarczego, jak wolność gospodarcza (wolność działalności gospodarczej), rejestracja przedsiębiorców, gospodarka komunalna, samorząd zawodowy, reguły świadczenia usług.

Dokonany przez Habilitanta wybór prawa sportowego jako kluczowego obszaru specjalizacji naukowej należy ocenić co do zasady pozytywnie. Można powiedzieć, że wybierając taką specjalizację naukową Pan dr Michał Biliński podjął zagadnienia mające

doniosłe znaczenie dla kultury fizycznej, rozwoju młodzieży, wreszcie też i dla gospodarki narodowej.

Co do danych ilościowych w zakresie cytowania prac Habilitanta i stosownych indeksów w tym zakresie należy podać, że wielkość cytowań w odniesieniu do jego prac wynosi 85 (bez autocytowań; dane: baza Google Scholar: 9; baza Lex: 24; baza Legalis: 47), plus jak podaje Habilitant w *Wykazie osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny* 5 cytowań, nie uwzględnionych w wyżej wymienionych bazach.

Co do dalszych danych naukometrycznych, indeks Hirscha co do osoby Habilitanta wynosi 5, a łączna liczba punktów MNiSW w odniesieniu do jego prac wynosi 836. Wszystkie dane aktualne są na sierpień 2021 r. Brak danych o punktacji Impact Factor, indeksie i-10 czy innych.

Pan dr Michał Biliński od 1.10.2002 r. (z przerwą 2005-2010) zatrudniony jest na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, w Katedrze Publicznego Prawa Gospodarczego, aktualnie w Katedrze Prawa Publicznego Gospodarczego i Polityki Gospodarczej, najpierw na stanowisku asystenta, a obecnie (od 2012 r.) adiunkta. Większość jego aktywności naukowej koncentruje się więc w macierzystej uczelni. Jednakże może się on wykazać także istotną aktywnością naukową realizowaną na innych uczelniach, w tym zagranicznych. Przede wszystkim w grudniu 2019 r. odbył krótki staż naukowo-dydaktyczny w Katedrze Prawa Finansowego i Gospodarki Narodowej, Wydział Prawa, Uniwersytet Masaryka w Brnie, Czechy. W ramach stażu prowadził wykłady z zakresu polskiego i unijnego prawa gospodarczego dla studentów studiów licencjackich kierunku Finanse i Prawo, studiów drugiego stopnia tego kierunku, magisterskich kierunku Prawo oraz doktorantów kierunku Prawo finansowe i nauki finansowe.

Ponadto habilitant współpracował i współpracuje z zagranicznymi uczelniami w ramach projektów i grantów naukowych, w których uczestniczy (Polsko-Czeskie Forum Akademickie, Uniwersytet w Giessen, Niemcy).

Jest nadto autorem ekspertyzy dla Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu RP (*Regulacje dotyczące e-sportu w prawie Unii Europejskiej oraz wybranych państwach członkowskich*, opinia 17 września 2017 r.) oraz dla Okręgowej Izby Radców Prawnych w Krakowie (opinia prawna dotycząca dopuszczalności założenia fundacji przez Okręgową Izbę Radców Prawnych z dnia 1 marca 2018 r.).

Od 2019 r. Habilitant jest członkiem Rady Naukowej czasopisma „Animus. Prawo zamówień publicznych”.

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe dane uważam, że Pan dr Michał Biliński spełnia warunek ustawowy w zakresie wykazania się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

4. Konkluzja Recenzji

Biorąc pod uwagę wielkość i wartość dorobku naukowego Pana d-ra Michała Bilińskiego oraz jego istotną aktywność naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej, uważam że Habilitant spełnia wszystkie ustawowe wymogi przewidziane dla kandydatów ubiegających się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, zawarte w art. 219 ust. 1 ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Izabela Kasprzyk', is written in a cursive style.

Poznań, dnia 1 lutego 2022 r.